

Activiteitenplan

initiatief Uitvoeringsagenda Faro

Dit model voor een activiteitenplan hoort bij de Subsidieregeling Uitvoeringsagenda Faro. Uw activiteitenplan met bijhorende begroting dienen ter beoordeling van uw initiatief. Hiertoe plaatst u enerzijds uw activiteitenplan op <https://faro.cultureelerfgoed.nl> (het Faro platform). Deelnemers van het platform kunnen op deze manier een reactie geven op uw initiatief. Anderzijds legt u zowel het(zelfde) activiteitenplan als ook de begroting voor door dit toe te sturen aan faro@cultureelerfgoed.nl. Op het Faro platform vindt u meer informatie over de procedure en criteria.

Vul onderstaande gegevens in:

Naam aanvrager: AWN, Nederlandse Archeologievereniging
Contactpersoon: [REDACTED]
E-mailadres: [REDACTED]
Telefoonnummer: [REDACTED]

Naam initiatief:	Samen werken aan participatiemogelijkheden in de archeologie
Totale kosten:	€ 37.360,00
Gevraagde subsidiebijdrage:	€ 37.360,00
Bedrag cofinanciering door derden:	PM
Bedrag eigen bijdrage:	PM
Inzet vrijwilligers in uren:	Nog niet kwantificeerbaar

Activiteitenplan

1. Met welke vorm(en) van cultureel erfgoed heeft uw initiatief van doen?
(u kunt meerdere vakjes aankruisen)

- Integrale benadering van cultureel erfgoed
- Archeologie
- Gebouwd en aangelegd (groen) erfgoed
- Cultuurlandschap
- Roerend erfgoed
- Mobiel erfgoed
- Immaterieel erfgoed
- Oral History
- Archieven
- Digital born erfgoed
- Andere vorm, te weten *Klik of tik om tekst in te voeren.*

2. Geef een korte omschrijving van het initiatief, waarin u beknopt de aanleiding, de hoofdactiviteit en het doel formuleert.

Steeds vaker worden vragen gesteld bij de mogelijkheden voor vrijwilligers in de archeologie, gemeenschappen en burgerinitiatieven om invulling te kunnen geven aan hun interesse voor en betrokkenheid bij het archeologisch erfgoed. Zelf kunnen aangeven wat belangrijk is en welke vragen er zijn over het bodemarchief. Maar vooral ook zelf deelnemen aan archeologisch onderzoek, zelf kennis inbrengen, je kunnen professionaliseren in archeologische onderzoeksvaardigheden, etc. Binnen de huidige wet- en regelgeving wordt de ruimte hiervoor soms als te krap ervaren.

Een brede coalitie van betrokkenen in de archeologie wil samen onderzoeken hoe wet- en regelgeving in de praktijk uitwerken op de mogelijkheden voor vrijwilligers in de archeologie, gemeenschappen en burgerinitiatieven om deel uit te maken van de archeologische erfgoedzorg: wat kan er in theorie en wat in de praktijk? En is dat voldoende of kunnen randvoorwaarden en/of regelgeving worden aangepast, zonder daarbij afbreuk te doen aan de doelstellingen van de Erfgoedwet zoals behoud in situ en een zorgvuldige omgang met de informatiewaarde van vindplaatsen?

3. Omschrijf wat het beoogde eindresultaat is.

1. Duidelijkheid krijgen over de bestaande mogelijkheden tot participatie in de archeologische erfgoedzorg op basis van huidige wet- en regelgeving: wat mogen vrijwilligers in de archeologie, gemeenschappen en burgerinitiatieven aan archeologisch onderzoek verrichten, onder welke voorwaarden en wat mag niet?
2. Inzicht krijgen in:
 - a. De ervaren knelpunten die optreden bij de uitvoering van eigen initiatief voor en participatie bij niet-gravend en/of gravend archeologisch onderzoek.
 - b. De wensen voor verruiming van de mogelijkheden die er nu al zijn.
3. Praktijktoets binnen vier projecten (proeftuinen) waarbij mogelijke oplossingsrichtingen op haalbaarheid worden getoetst en/of verkent.
4. Uitwisselen van informatie binnen de coalitie over de achterliggende ambities en (on)mogelijkheden.
5. Verzamelen van bouwstenen voor de toekomst. Bouwstenen die bij kunnen dragen aan mogelijke oplossingsrichtingen om zo nodig meer ruimte te creëren voor participatie in de archeologische erfgoedzorg.

4. Neem hieronder puntsgewijs op welke deelactiviteiten of processtappen worden uitgevoerd. Ga daarbij uit van maximaal 8 activiteiten/processtappen. Omschrijf per activiteit/processtap:

- de aard, omvang, duur en wijze van uitvoering van de activiteit;
- de doelstelling, resultaten of producten.

Indien gewenst kunt u dit ook als aparte bijlage bijvoegen.

Zie bijlage.

5. Planning: geef aan hoe de deelactiviteiten/processtappen in de tijd worden uitgevoerd.
Indien gewenst kunt u dit ook als aparte bijlage bijvoegen.
Zie bijlage.

In de Uitvoeringsagenda Faro – deel I is door het erfgoedveld opgetekend wat de betekenis is van het Verdrag van Faro voor de Nederlandse erfgoedzorg en hoe het daar invulling aan wil geven. Om in aanmerking te komen voor een financiële bijdrage moet uw initiatief bijdragen aan de implementatie van het Verdrag van Faro in het functioneren van de Nederlandse erfgoedzorg. De mate waarin uw initiatief hieraan voldoet wordt meegenomen in de beoordeling. Daarover gaan de volgende vijf vragen.

6. Aan welke Faro-kernwaarde(n) zoals opgenomen in de Faro Uitvoeringsagenda – deel I voldoet het initiatief?

- Participatie in de volle breedte
- Open houding voor andere erfgoedopvattingen
- Erfgoed midden in de samenleving

7. Omschrijf op welke wijze het initiatief voldoet aan de geselecteerde Faro-kernwaarde(n).

Participatie in de volle breedte: Ons initiatief heeft betrekking op “vrijwilligers in de archeologie, gemeenschappen en burgerinitiatieven”, eigenlijk iedereen die iets met archeologie zou willen doen. Daarmee kijken we naar de volle breedte van participatie.

Open houding voor andere erfgoedopvattingen: We zijn ons als coalitie bewust dat niet iedereen hetzelfde onder ‘archeologisch erfgoed’ en ‘archeologisch onderzoek’ verstaat. Binnen het initiatief onderzoeken we hoe ruim deze definities kunnen zijn.

Erfgoed midden in de samenleving: Door meer ruimte te creëren voor participatie in de archeologische erfgoedzorg zullen meer mensen zich betrokken voelen en staat archeologisch erfgoed midden in de samenleving.

8. Aan welke thema(s) en de daarbij door het erfgoedveld geformuleerde doelen (inzet) in de Uitvoeringsagenda Faro – deel I draagt uw initiatief bij? (er zijn meerdere thema’s mogelijk)

- Erfgoed als hulpbron en partner in het sociale domein
- Democratische vernieuwing
- Dynamische leefomgeving
- Waarderen van erfgoed
- Meerstemmigheid
- Oral History
- Digitaal erfgoed
- Archieven
- Archeologie
- Caribisch Nederland
- Internationaal
- Erfgoedbewustzijn en educatie
- Ondersteuning erfgoedparticipatie
- Opleidingen
- Werkwijzen en wegwijzen
- Financiering erfgoedinitiatieven

9. Omschrijf voor de door u geselecteerde thema’s hoe uw initiatief aansluit bij de in de Uitvoeringsagenda Faro – deel I omschreven doelen en vraagstukken. Raadpleeg voor de beantwoording van deze vraag de uitwerking van de thema’s in de Uitvoeringsagenda Faro – deel I.

Democratische vernieuwing: de relatie tussen (professionele) archeologen en vrijwilligers/burgers/andere deelnemers aan archeologie verbeterd door een beter begrip van elkaars standpunten en duidelijkheid over wet- en regelgeving.

Meerstemmigheid: Bij Project Wyldemerck worden Molukse deelnemers bevraagd over hun wensen en gedachten met betrekking tot hoe er met hun archeologisch erfgoed wordt omgegaan en hoe het beheerd wordt. Het gaat hier onder andere om de specifieke vraag: van wie zijn archeologische vondsten als de oorspronkelijke gebruikersgroep nog in leven is?

De Paleis Lofen-community gaat een aantal door de coalitie benoemde aandachtspunten proefondervindelijk testen in een intensieve campagneperiode (2 weken) waarbij iedereen die hieraan mee wil doen kan deelnemen. Eén van de aandachtspunten is hoe enable je ook daadwerkelijk dat iedereen die wil meedoen ook kan deelnemen.

Archeologie: Ons hele initiatief heeft betrekking op archeologie.

Ondersteuning erfgoedparticipatie: de producten die ons initiatief oplevert dragen bij aan verdere kennisontwikkeling van erfgoedgemeenschappen.

Werkwijzen en wegwijzen: De producten van ons initiatief zijn 1) een wegwijzer in de mogelijkheden tot participatie binnen de huidige wet- en regelgeving, 2) een overzicht van knelpunten/aandachtspunten bij participatie in de archeologische erfgoedzorg en 3) bouwstenen voor mogelijke oplossingsrichtingen om meer ruimte te creëren voor participatie.

10. Omschrijf op welke wijze het initiatief een structurele verandering teweeg kan brengen ten opzichte van het huidige functioneren van de erfgoedzorg. *Denk bijvoorbeeld aan bewustwording van een veranderopgave, systeemaanpassing, schaalsprong, nieuwe coalities, verdieping op een thema, instrumentatie van een thema met werkwijzen of methodieken, of de verkenning van nieuwe mogelijkheden binnen een thema.*

Als coalitie dragen we samen bouwstenen aan om, waar nodig en mogelijk, meer ruimte te creëren voor participatie in de archeologische erfgoedzorg. Dit kan bijvoorbeeld gaan over een beter instrumentarium (een leidraad, een toolkit, nieuwe recepten voor het receptenboek dat Stichting Archeologie en Publiek beheert) en/of om aanpassing van het Besluit Erfgoedwet Archeologie.

Bij de beoordeling van uw initiatief wordt ook gekeken naar de aansluiting van uw initiatief bij de ambities van anderen en bij vraagstukken in de samenleving en de inzet van vrijwilligers. Daarover gaan de volgende drie vragen.

11. Omschrijf of, en zo ja op welke wijze het initiatief bijdraagt aan actuele (beleids)ontwikkelingen en maatschappelijke vraagstukken. *Te denken valt aan uitsluiting, dekolonisering en grote transities in de leefomgeving.*

Draagvlak vanuit de samenleving voor archeologie is van groot belang voor de archeologische erfgoedzorg. Niet alleen krijgt archeologisch onderzoek pas betekenis in relatie tot het publiek maar betrokkenheid van de samenleving draagt bij aan een betere representatie in het uitvoeren en uitwerken van archeologisch onderzoek. Het draagt ook bij aan begrip voor de uitgangspunten en kosten van de archeologische erfgoedzorg. Cultureel erfgoed is immers van en voor iedereen. Ook de Raad voor Cultuur adviseert in haar advies *Archeologie bij de Tijd* (februari 2022) publiek en participatie als serieus onderdeel van een archeologisch onderzoekstraject te beschouwen. Binnen de drie praktijkprojecten/proeftuinen van ons initiatief participeert het publiek niet alleen, maar is onderdeel van het archeologische onderzoekstraject.

12. Omschrijf de projectorganisatie en rolverdeling en geef aan of en zo ja op welke wijze er bij de uitvoering van het initiatief sprake is van samenwerking met of betrokkenheid van andere belanghebbenden.

Bij het schrijven van dit activiteitenplan maakten de volgende personen en organisaties deel uit van de coalitie:

AWN – [redacted]

Saxion – [redacted]

UvA – [redacted]

Zelfstandige archeologen – [redacted]

DomUnder – [redacted]

RCE & OCW – [redacted]

[redacted]

De AWN, Nederlandse Archeologievereniging is namens de coalitie aanvrager van de subsidie.

Om dit project uit te voeren is het van belang dat een -externe- projectleider verantwoordelijk is voor de projectopzet, het bewaken van de voortgang en de communicatie met en tussen de coalitiepartners. Tot het moment van de aanvraag is Nathalie Vossen (PRO-Erfoed) projectleider en vanaf 20 september 2023 neemt Channa Cohen-Stuart (Terra Archeologie) het projectleiderschap over.

13. Omschrijf in welke mate en op welke wijze vrijwilligers worden ingezet voor de uitvoering van het initiatief.

Binnen het project Wyldemerck wordt liever niet van vrijwilligers gesproken, maar van deelnemers. De Molukse deelnemers zullen binnen de proeftuin van project Wyldemerck gevraagd worden om hun mening en wensen over hun erfgoed en hoe de vondsten uit het project beheerd (gaan) worden. Bij de te ontwikkelen -digitale- infrastructuur zullen vrijwilligers gevraagd worden input te leveren tijdens de verkennende bijeenkomst over welke bestaande eigen systemen er zijn, waar behoefte aan is en wat daarvoor nodig is.

De Paleis Lofen-community, bestaande uit 15 vaste vrijwilligers, zet zich in om onderzoek te doen naar het vergeten paleis. Er zijn nog veel vragen die de community verder wil onderzoeken, letterlijk en figuurlijk, liefst samen met andere vrijwilligers.

De proeftuin 'Stretch je kader' bestaat uit een publieks-veldonderzoek uitgevoerd met vrijwilligers. Zij zullen meedenken en uitvoeren.

Plan voor kennisontwikkeling en kennisdeling en de daarbij beoogde doelgroep(en)

14. De resultaten, inzichten en ervaringen die voortkomen uit uw initiatief moeten ten goede kunnen komen aan het hele erfgoedveld. De manier waarop u hier invulling aan geeft wordt meegewogen in de beoordeling.

Omschrijf hoe u de resultaten, ervaringen en bevindingen van uw initiatief actief deelt met het Faro-netwerk en andere relevante doelgroepen.

Werk een plan uit voor kennisontwikkeling en -deling, inclusief de beoogde doelgroep(en) en omschrijf daarin hoe de resultaten van het initiatief worden gedeeld. *Denk ook aan type communicatiemiddelen, frequentie etc.* De kosten hiervoor kunt u opvoeren in uw begroting.

Het publieksvriendelijk product met de mogelijkheden tot participatie in de archeologische erfgoedzorg op basis van huidige wet- en regelgeving (onderdeel van deze aanvraag) zal breed verspreid worden.

Hoe en waar we dit product verspreiden is onderdeel van de aanvraag.

Daarnaast organiseren we een dialoogsessie over de definitie van 'archeologie' en 'archeologisch onderzoek'. En een verkennende bijeenkomst naar de ontwikkeling van een -digitale- infrastructuur voor vrijwilligers. Beide bijeenkomsten worden (juist!) de beoogde doelgroepen uitgenodigd.

Op het Faro-platform zullen we als coalitie actief blijven gebruiken om onze bevindingen, verschillen in inzicht etc. te delen en in gesprek te gaan met de andere leden op het platform.

Begroting

15. De gevraagde financiële bijdrage moet in verhouding staan tot de verwachte impact van het initiatief. Behalve een projectplan dient u ook een begroting toe te voegen (separate bijlage).

Omschrijf hieronder op welke wijze u de mogelijkheden van cofinanciering (eigen bijdrage en bijdragen derden) heeft onderzocht en wat daarvan de uitkomst is.

Alle coalitiepartners zetten in deze aanvraag eigen uren in. Dat zijn uren voor overleg en afstemming maar ook voor inzet in de verschillende proeftuinen.

Daar waar mogelijk wordt bijgedragen in de vorm van het beschikbaar stellen van een ruimte voor overleg (fysiek of via Teams) of een zaal voor bijvoorbeeld de verkennende bijeenkomst of de dialoogsessie.

Zie bijlage voor de begroting.

Ingevuld door:

Datum: 18 september 2023

Bijlage bij Activiteitenplan Uitvoeringsagenda Faro – Samen werken aan participatiemogelijkheden in archeologie.

Om het beoogde eindresultaat te halen nemen we een aantal stappen die hieronder beschreven worden. De stappen kunnen niet los van elkaar worden gezien, ze vullen elkaar aan of zorgen voor een verdieping.

Stap 1 – Duidelijkheid over de bestaande mogelijkheden tot participatie in de archeologische erfgoedzorg op basis van huidige wet- en regelgeving.

Door de RCE/OCW is een notitie opgesteld met de mogelijkheden tot participatie in de archeologische erfgoedzorg op basis van huidige wet- en regelgeving. Deze notitie is afgestemd met de coalitiepartners maar moet nog juridisch getoetst worden door juristen van de RCE/OCW.

Op basis van de notitie zijn door de coalitiepartners aandachtspunten geformuleerd die er binnen de huidige wet- en regelgeving zijn als het gaat om participatie.

Met de coalitie zal, naar aanleiding van het doel, de vorm en de inhoud van het publieksvriendelijk product worden bepaald. In overleg met de communicatieafdeling van de RCE over de mogelijkheden van publieksvriendelijk product van de notitie en afstemming met vormgever (externe inhuur).

Planning

- Opstellen notitie, inclusief weergave aandachtspunten: zomer 2023 [afgerond]
- Afstemming notitie en aandachtspunten met coalitie: augustus/september 2023 [afgerond]
- Juridische toets notitie: begin 2024
- Omvormen notitie naar publieksvriendelijk product: begin 2024
- Maken publieksvriendelijk product: 2^e helft 2024

Producten

- Notitie met de mogelijkheden tot participatie in de archeologische erfgoedzorg op basis van huidige wet- en regelgeving.
- Publieksvriendelijk product van de notitie (b.v. *factsheet* en/of *infographic*)

Stap 2 – Inzicht krijgen in de ervaren knelpunten en wensen voor verruiming

Bij de lopende of afgeronde (proef)projecten van de coalitiepartners wordt geïnventariseerd wat de - ervaren- knelpunten zijn en welke wensen er voor verruiming zijn. De lijst met aandachtspunten (zie stap 1) kan hierbij als leidraad fungeren.

Het gaat om de volgende projecten:

- Project Wyldemerck (zie ook proeftuin 1)
- CARE (zie -deels- ook proeftuin 2)
- Paleis Lofen en DomUnder (zie -deels- ook proeftuin 3)
- Een Frans kamp in de bossen van Austerlitz: archeologisch onderzoek waarbij de RCE samenwerkt met de AWN en de NJBG in de vorm van veldwerkeducatie.
- Veteranen verzamelen verhalen op het slagveld: veteranen (met PTSS) van de Stichting Recovery on the Battlefield (ROTB) doen samen met de RCE en lokale vrijwilligers archeologisch onderzoek in het Noord-Limburgse Gennep op de plek waar in 1641 de belegering van het Gennepershuis plaats vond.

Als het nodig is kunnen ook projecten van niet-coalitiepartners bevraagd worden (b.v. Erfgoed Gezocht, Heel Heerlen Graaft). Er zal een eerste aanzet worden gedaan voor oplossing(en).

Planning

- 1^e helft 2024

Product

- Notitie met knelpunten, kansen, wensen en mogelijke oplossingsrichtingen.

Stap 3 – Praktijktoets binnen vier projecten (proeftuinen) waarbij oplossingsrichtingen op haalbaarheid worden getoetst en/of verkent.

Binnen vier projecten zal bij deze stap de verdieping worden gezocht. Daarbij worden de projecten op specifieke knelpunten (aandachtspunten uit de notitie van stap 1) onderzocht en worden oplossingsrichtingen voor de specifieke knelpunten getoetst en/of verkent op haalbaarheid.

Proeftuin 1: Project Wyldemerck en knelpunten bij deponering

...“De schep raakt de grond en raakt iets hards net onder het vlak. Iedereen houdt zijn adem in: is dit de vondst die de krant gaat halen of de site haar betekenis geeft?”

In 2022 won het 'Project Wyldemerck' de Grote Prijs der Nederlandse publieksarcheologie voor haar samenwerking met de Molukse gemeenschap en het onderzoek naar een voormalig Moluks woonoord. Vanaf het moment dat we wisten dat we proefsleuven zouden graven hadden we één grote zorg: de vondsten. We wilden ons uiteraard houden aan de meldingsplicht, maar wisten uit eerste hand dat verplichtingen bij deponering een project ook kunnen breken. En omdat je vondsten niet kan voorspellen, vormen ze een risico. Deponering van vondstmateriaal is daarmee een van de grote knelpunten in de regelgeving, waar participatieve archeologie mee te maken heeft. Tegelijk is deze problematiek zelden aan de hand van een casus onderzocht en gepubliceerd.

In deze proeftuin gebruiken we de deponering van de vondsten uit Project Wyldemerck als middel om die knelpunten te inventariseren. We doen een vondstmelding, zoals gevraagd, en gaan vervolgens met deponhouder/beheerder in gesprek over werkelijke, en mogelijke consequenties van deponering in dit project. We houden bij hoeveel werkelijke uren en kosten hiermee gepaard gaan, op welke punten de regelgeving behulpzaam, of juist knelt in de context van een opgraving met vrijwilligers en analyseren of er behoefte is aan verandering. Daarenboven gaan we in op de vraag van moreel eigendom (in tegenstelling tot juridisch eigendom). Faro beoogt een stap te zetten van deelnemen, naar deelhebben in de archeologie: wat betekent dit voor het moreel eigendom van vondstmateriaal waarvan de erfgenamen (mogelijk) vinden dat het niet de Nederlandse staat toebehoort, maar (in dit geval) de Molukse gemeenschap, en welke lessen kunnen we daaruit trekken?

Planning

- Klaarmaken vondsten en doen vondstmelding: Januari/februari 2024
- Gesprekken met instanties, belanghebbenden en Molukse deelnemers: 1^e helft 2024
- Verkenning wettelijk kader: 1^e helft 2024
- Verslaglegging en presentatie: 2^e helft 2024

Product

- Verslag waarin (ook) kwalitatief wordt gekeken naar effect van en beperking bij de deponering. De Molukse deelnemers worden gevraagd naar hun ervaring met de deponering en dit wordt in relatie gebracht met mogelijke knelpunten.

Proeftuin 2: Verkenning ontwikkelen -digitale- infrastructuur

Er zijn al veel vrijwilligers, gemeenschappen en burgerinitiatieven actief bezig met archeologie en/of archeologisch onderzoek. Door het ontbreken van een centrale -digitale- infrastructuur waarmee deze groep archeologie-beoefenaars op een toegankelijke manier zelf hun onderzoeken en vondstdeterminaties kunnen administreren dreigt er een wildgroei aan eigen systemen. Vanuit de erfgoedverenigingen die samenwerken binnen het project CARE wordt gevraagd om een passende administratieve vorm. Huidige datasystemen zijn doorgaans te uitgebreid voor de toepassingen voor deze doelgroep en daardoor te ingewikkeld. Licentiebeperingen maken daarnaast dat deze niet voor iedereen toegankelijk zijn. De werkgroep Steentijd van de AWN ontwikkelt momenteel een database op een OpenAccess platform. Deze is er nog alleen voor de determinatie van vuursteen. Daarnaast is er nog geen harmonisatie Archis of de depots.

Om burgerparticipatie en -initiatieven te faciliteren willen we een toolbox ontwikkelen met o.a. een digitale infrastructuur waarmee amateur-archeologen en erfgoedvrijwilligers op een toegankelijke manier zelf hun onderzoeken en vondstdeterminaties kunnen administreren in een systeem dat aansluit op de bestaande systemen van Archis en de depots. In deze proeftuin wordt hierin de eerste

stap gezet door te verkennen welke bestaande eigen systemen er zijn bij de verschillende vrijwilligers, gemeenschappen en burgerinitiatieven, waar behoefte aan is en wat daarvoor nodig is.

Deze verkenning doen we in de vorm van een bijeenkomst met in ieder geval de volgende partijen:

- RCE (vanwege de ervaringen met Archis en mogelijke rol als beheerder)
- AWN, waaronder de landelijke Steentijdwerkgroep (deze heeft een tool om de invoer van steentijdartefacten door vrijwilligers beter te laten verlopen)
- PAN (ervaring met meldingen van amateur-archeologen)
- Archeohotspot (ervaring met werken aan archeologisch onderzoek met burgers)
- Archeologisch opgravingsbedrijf met eigen systeem (b.v. RAAP met Odile of Econsultancy met Minerva)
- Erfgoedverenigingen (selectie op basis van inventarisatie)

De uitkomsten van deze bijeenkomst gebruiken we om te komen tot aanbevelingen die een toegankelijke en duurzame -digitale- infrastructuur voor vrijwilligers mogelijk maken.

Planning

- Bijeenkomst verkenning ontwikkeling -digitale- infrastructuur: 2^e helft 2024/1^e helft 2025 (nog te bepalen)

Product

- Bijeenkomst incl. verslaglegging met aanbevelingen die een toegankelijke en duurzame -digitale- infrastructuur voor vrijwilligers mogelijk maken.

Proeftuin 3: Verder zoeken naar Paleis Lofen: knelpunten bij participatief graven en de mogelijke verbinding tussen Malta en Faro

In 2022 opende de nieuwste historische attractie van Utrecht: Paleis Lofen. Stichting DOMunder heeft samen met een Paleis Lofen-community van betrokken Utrechters de plek waar Utrecht stad werd participatief ontwikkeld en voor iedereen toegankelijk gemaakt. Het verborgen keizerlijk Paleis Lofen – waarvan de rijksmonumentale resten zich bevinden in kelders tussen de Vismarkt en het Domplein in Utrecht – is de plek waar Utrecht op 2 juni 1122 uit handen van keizer Hendrik V stadsrechten kreeg.

De Paleis Lofen-community heeft zich, naast de ontwikkeling van de historische attractie (hoe en op welke manier willen we het verhaal van Utrecht vertellen?), ingezet om onderzoek te doen naar het vergeten paleis en wat er op die plek allemaal is gebeurd, ook na de vernietigende stadsbrand in 1253 waarbij het paleis ernstig beschadigd raakte en het voormalige souterrain van het keizerlijk Paleis Lofen opgegaan in kelders met 'nieuwe' tussenmuren en ophogingen. Het eerste resultaat is gebundeld in het bij de opening uitgebracht 'Paleis Lofen Magazine' en te beleven via de dagelijkse 'Tijdreis Paleis Lofen'-tour. Het vergeten keizerlijk Paleis is daarmee weer zichtbaar en beleefbaar. Tegelijkertijd zijn er nog heel veel vragen en de community wil nu verder zoeken, figuurlijk en letterlijk. Tijdens de ontwikkeling en onderzoek naar Paleis Lofen bleek namelijk dat er in 1936 door A.E. van Giffen opgravingen zijn uitgevoerd in de kelders. Het onderzoek toen was gefocust om te zoeken naar de resten van het Romeinse fort Traiectum, dat ook op deze plek lag. Los van enkele vlaktekeningen in schets en onuitgewerkte notities, zijn er geen rapportages van deze opgravingen.

De community vraagt zich af: welke informatie ligt er in de opgravingen nog verborgen over het keizerlijk Paleis? Kan het onderzoek geherinterpreteerd worden? En het liefst – net als bij DOMunder – binnen de contouren van de oorspronkelijke opgraving, een heropgraving doen en deze permanent zichtbaar maken? En kan/mag de community dit zelf doen en het liefst met allerlei soort geïnteresseerde deelnemers (AWN, vrijwilligers, publiek), wetende dat deze heropgraving valt binnen de contouren van archeologische rijksmonument Domplein (monumentnummer 531049), sinds 2021 ook nog eens UNESCO Werelderfgoed als onderdeel van de limes én het rijksmonument Paleis Lofen (meerdere monumentnummers, waaronder 18376)? Oftewel, welke verbinding tussen Malta en Faro is er mogelijk? En welke (wettelijke) begeleiding en/of bevoegd gezag is daarbij nodig? Tot slot, hoe om te gaan met de eventuele gedane vondsten? Waar dienen deze gedeponneerd en beschreven te worden en wie wordt eigenaar van de collectie? De opgravingen op het Domplein van stichting DOMunder zijn namelijk tot nu uitgevoerd door de Afdeling Erfgoed van de Gemeente Utrecht en gedane vondsten vormen daarmee onderdeel van de collectie van de Gemeente Utrecht en stichting DOMunder is geen collectiebeherende instelling.

Deze proeftuin wil antwoorden vinden op deze vragen/knelpunten en een Plan van Aanpak (PvA) opstellen over hoe participatief verder te zoeken in Paleis Lofen. Om de antwoorden te vinden en te komen tot een gedegen PvA wordt in deze proeftuin gestart met het uitwerken van een reeds gedane kleine opgraving uit 2022. Uiteraard naast de gezamenlijke zoektocht, samenwerking en kennisopbouw in het overkoepelende project.

De kleine opgraving in 2022 (VIS03) was nodig om het vloerniveau tussen 2 kelders gelijk te krijgen en daarmee überhaupt bezoekers te kunnen ontvangen in Paleis Lofen. In overleg met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed zijn in opdracht van de stichting door de Gemeente Utrecht 2 proefsleuven van 1 m3 gemaakt en volledig onderzocht. De overige 20 m3 is uitgegraven en opgeslagen in het perceel. Uit de proefsleuven blijkt dat het lijkt te gaan om geroerde grond of stort en mogelijk daarmee formeel van 'geen waarde'. De community ziet hierin de kans om de bovenstaande vragen/knelpunten proefondervindelijk te testen in een intensieve campagneperiode van 2 weken, waarbij iedereen die wil hieraan kan meedoen en deelnemen.

Planning

- De campagne wordt in de 2^e helft 2024 uitgevoerd. De voorbereidingen zullen eerder starten.

Product

- Campagne met Paleis Lofen-community (en iedereen die wil helpen) om de geroerde grond van Paleis Lofen te onderzoeken.

Proeftuin 4: Stretch je kader

Faro- en Malta-archeologie, het lijkt soms een regelrechte tegenstelling. Hoe is de zorg voor de vermeende kwetsbaarheid van erfgoed te verzoenen met wens de archeologiepraktijk meer terug te leggen bij de samenleving?

In dit praktijkexperiment wordt de spanning onderzocht tussen Faro-archeologie en Malta-archeologie. De proeftuin bestaat uit een workshop die wordt uitgevoerd met vrijwilligers en met als resultaat een verslag, dat gebruikt zal worden om de knelpunten in regels verder aan te kaarten. Zijn Faro en Malta echt verschillend, of lijken ze ook veel op elkaar?

Deze proeftuin bestaat uit een publieks-veldonderzoek, maar dan veel kleiner en methodisch experimenteler, waardoor je een casus scheidt aan de hand waarvan je de vraag kan stellen 'is dit archeologie'? De proeftuin wordt zo opgezet dat er geen bekende vindplaatsen worden verstoord en ook de betreffende gemeente wordt betrokken.

Planning

- Het veldonderzoek wordt in de 1^e helft 2024 uitgevoerd.

Product

- Een overzicht van de in de proeftuin waargenomen knelpunten en een advies.
- Een projectvideo van de proeftuin (waar mogelijk)

Stap 4 – Uitwisselen van informatie over achterliggende ambities en (on)mogelijkheden

De brede coalitie is al vanaf begin 2023 met elkaar in gesprek. Ondanks dat er onderling soms verschillen van inzicht zijn als het gaat om participatie in archeologie, is er ook veel begrip voor elkaars standpunten. Deze voortgaande dialoog over knelpunten en oplossingsrichtingen willen we gedurende de looptijd van deze aanvraag continueren.

Daar waar we in stap 1 van dit activiteitenplan uitgaan van juridische definities van archeologisch onderzoek en omgang met archeologische vondsten zoals bedoeld in de Erfgoedwet. Zo zijn we ons er als coalitie van bewust dat er ook andere zienswijzen of definities mogelijk zijn. Dit willen we met anderen (experts en vrijwilligers) en elkaar onderzoeken in een dialoogsessie.

Planning

- Organiseren dialoogsessie (incl. regelen gespreksleider): 1^e helft 2024
- Dialoogsessie: derde kwartaal 2024

Product

- Dialogsessie

Stap 5 – Verzamelen van bouwstenen voor de toekomst

Bouwstenen die bij kunnen dragen aan mogelijke oplossingsrichtingen om zo nodig meer ruimte te creëren voor participatie in de archeologische erfgoedzorg.

Planning

- Rapportage: 1^e kwartaal 2025

Product

- Rapportage van de activiteiten die binnen ons initiatief zijn uitgevoerd met mogelijke oplossingsrichtingen om zo nodig meer ruimte te creëren voor participatie in de archeologische erfgoedzorg.